

Հայաստան երկրարանական տուեալներու համաձայն՝ նախ ծով մըն էր, ու միայն Երրորդակ շրջանին ցամաքի փոխուած է՝ երբ երկրիս շարժումներու հետեւանքով ձեւացած են նաեւ աշխարհիս ներկայ ամենամեծ լեռներն ալ, ինչպէս Հիմալայեաները, Ալպեանները եւ Ամերիկաներու արեւմտեան եզերքը բարձրացող հսկայ լեռնաշղթաները, Ապառաժուտ լեռները եւ Անտեաններու վիթխարի լեռները: Այս հին ծովին հետքերն են ծովային կենդանիներու բրածոները, աղի եւ կրաքարի առատութիւնը Հայաստանի մէջ: Յաջորդարար հրարուիներու ժայթքած նիւթերը ծածկած են այդ հին ծովէն մնացած հողերու մեծ մասը. իսկ գետերն ալ իրենց մաշեցուցած նիւթերով լեցուցած են ցածագոյն մասերը, ստեղծելով յուռթի դաշտադէտիներ:

Աշխարհագիրները մեր դաշտերը երեք շրջաններու կը բաժնեն.

ա) Հիւսիսային շրջան. - Այս շրջանին կը պատկանին Կարինի, Բասենի եւ Կարսի դաշտերը, որոնք հակառակ որ երկար եւ ցուրտ ձմեռներ ունին, սակայն շատ պտղաբեր են եւ ամառը սաստիկ տաք ու ջրառատ ըլլալով հիանալի բուսականութիւն մը կը տիրէ, մանաւանդ Շիրակի դաշտը (Կարս) որ Հայաստանի ցորեննոցն էր:

բ) Կեդրոնական շրջան. - Ամէնէն հարուստ եւ ընդարձակ դաշտերը կեդրոնին մէջ կը գտնուին, որոնց գլխաւորն է Արարատեան դաշտը, աշխարհիս ամէնէն պտղաբեր հողերէն մէկը: Արարատեան դաշտը կը տարածուի Արագած եւ Մասիս լեռներու միջեւ ու կ'երկարի Լենինականէն մինչեւ Ջուղա: Ոսկեզէն ափսէի մը կը նմանի լեռներու մէջ, ուր առատ կը բուսնին ցորեն, խաղող, գեղձ, ծիրան, խնձոր, ընկոյզ: Հոս չինուած են մեր ամէնէն նշանաւոր քաղաքները, վանքերը եւ գիւղերը: Արարատեան դաշտը կը ջրեն Արաքսը, Ախուրեանը, Հրազդանը եւ ուրիշ բազմաթիւ մանր գետեր: Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը բազմաթիւ ջրանցքներ բացած է ոռոգելու համար անջրգի տեղերը: